

А. А. Фіалковська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1318-9127>
Н. А. Клевцевич,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2010-4814>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.4.157

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ З УРАХУВАННЯМ ПОВЕДІНКОВИХ РЕАКЦІЙ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ

A. Fialkovska,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Finances, Odessa National Maritime University
N. Klevcevic,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Finances, Odessa National Maritime University

PROSPECTS FOR REFORMING UKRAINE'S TAX SYSTEM: IMPLEMENTATION
OF INTERNATIONAL EXPERIENCE WITH CONSIDERATION OF BEHAVIORAL
RESPONSES AND FORECASTING OF MACROECONOMIC CONSEQUENCES

У статті досліджено проблемні аспекти та перспективи реформування податкової системи України в контексті воєнного стану, відбудови та євроінтеграції. Проаналізовано ключові аспекти світового досвіду проведення податкових реформ, зокрема європейського, з метою виокремлення інструментів, придатних для адаптації в Україні. Виявлено та систематизовано ключові поведінкові фактори та мотиваційні детермінанти українських платників податків та бізнесу, такі як рівень довіри до держави, сприйняття справедливості та складності правил. На цій основі оцінено можливі реакції та ризики опору щодо різних сценаріїв реформ, зокрема радикального зниження ставок, скасування спрощеної системи та запровадження прогресивного оподаткування. Сформовано стратегічні напрями та пріоритети реформування, структуровані за часовими горизонтами: короткострокова стабілізація, середньострокова відбудова та довгострокова модернізація системи. Зроблено висновок, що успіх реформи залежить від її сприйняття як нового соціального договору, заснованого на довірі. Для цього необхідно трансформувати податкову службу в сервісний інститут, гарантувати стабільність правил та забезпечити прозору діалогову комунікацію.

The article is devoted to a comprehensive study of the prospects for reforming Ukraine's tax system under martial law, post-war recovery, and the deepening of European integration processes. It is substantiated that traditional approaches to tax reforms, which focus mainly on changing tax rates and tax bases, are insufficient without taking into account the behavioral responses of economic agents and forecasting macroeconomic consequences. Based on an analysis of global experience, in particular that of OECD countries, the European Union, North America, and Asia, key modern trends in tax transformations are identified: broadening the tax base while reducing rates, strengthening the role of consumption and property taxes, developing environmental taxation, stimulating innovation through tax credits, digitalizing tax administration, and enhancing international coordination in counteracting base erosion. Special attention is paid to the possibilities of adapting these instruments to Ukrainian realities. It is proved that the mechanical copying of foreign models is ineffective due to the specifics of the institutional environment, the high level of economic shadowing, wartime risks, limited financial resources, and the historically low level of trust in fiscal authorities. Behavioral factors that determine tax compliance in Ukraine are systematized. These include the perception of the tax burden as unfair, distrust in the effective use of budget funds, fear of administrative pressure, the complexity of tax procedures, as well as the specific motivation of microbusinesses and self-employed individuals, who are primarily oriented toward economic security rather than business expansion. On this basis, the risks of resistance and potential behavioral responses to various reform scenarios are assessed, including radical rate reductions, the abolition of the simplified taxation system, and the introduction of progressive taxation of income and capital. The article proposes a strategic model for reforming the tax system, structured according to time horizons. It is concluded that a key prerequisite for the success of tax reform is its perception by society as a new social contract. This requires transforming the tax service into a service-oriented institution, ensuring the stability and predictability of rules, transparent communication, and continuous dialogue with business and the public. Such an approach makes it possible to view the tax system not only as a tool for budget revenue generation but also as a foundation for economic recovery, institutional strengthening of the state, and long-term development.

Ключові слова: податкова реформа, поведінкова економіка, світовий досвід, податкова система України, макроекономічне прогнозування, податкова політика.

Key words: tax reform, behavioral economics, global experience, tax system of Ukraine, macroeconomic forecasting, tax policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Податкова система є фундаментальним інститутом будь-якої держави, що виконує не лише фінансову, але й регуляторну та стимулюючу функції. В умовах глибоких трансформацій, пов'язаних із відбудовою економіки, інтеграційними прагненнями та наслідками воєнного стану, Україна стоїть перед необхідністю глибокої та системної податкової реформи. Актуальність цього процесу посилюється низкою ключових проблем. По-перше, існуюча система демонструє неефективність у мобілізації ресурсів для відбудови, надмірну складність для бізнесу та недостатній рівень справедливості та довіри з боку суспільства. Це обмежує інвестиційний потенціал та сповільнює економічне зростання. По-друге, традиційні підходи до реформування, що зосереджуються переважно на фінансових параметрах та адмініструванні, часто ігнорують поведінкові аспекти. Реакція платників податків, економічних агентів та інвесторів на зміни є критичним фактором успіху будь-якої реформи. Недостатнє врахування мотиваційних факторів, пси-

хології прийняття рішень та ризиків ухилення може звести нанівець навіть технічно правильні законодавчі ініціативи. По-третє, відсутність надійного інструментарію для прогнозування макроекономічних наслідків податкових новацій призводить до прийняття рішень у умовах високої невизначеності. Це загрожує непередбаченими бюджетними втратами, інфляційним тиском або гальмуванням економічної активності. На тлі цих викликів світовий досвід пропонує багато перевірених моделей і механізмів — від спрощення системи та цифровізації до впровадження екологічних податків та інструментів поведінкової економіки. Однак їх сліпа імплементація без адаптації до специфіки вітчизняного інституційного середовища та моделей поведінки також криє у собі ризики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання реформування податкової системи України є предметом постійної уваги вітчизняних науковців та експертів, що знаходить відображення в широкому колі публікацій. Аналіз останніх досліджень дозволяє виокремити кілька ключових напрямів наукового дис-

курсу. Дослідження фундаментальних засад податкового механізму як інструменту державного управління (Адамов Д.В.) [1] створюють методологічну базу для аналізу реформ. Еволюційний підхід, розглянутий у працях Бойко О.Я. [2], дозволяє простежити історичну трансформацію системи, виокремлюючи закономірності та циклічність змін, що є критично важливим для стратегічного планування. Ці роботи підкреслюють, що будь-які зміни мають ґрунтуватися на чіткому розумінні сутності податків як економіко-правової категорії та їх ролі в забезпеченні функцій держави. Значний обсяг робіт присвячено аналізу взаємозв'язку між оподаткуванням та ключовими економічними індикаторами. Зокрема, дослідження Горобінської І.В. та Кривошеєвої Т.О. [3] акцентують увагу на впливі податків на інвестиційну активність та економічне зростання, що безпосередньо стосується прогнозування наслідків реформ. Питання оцінки ефективності податкової політики через призму її результатів розглядаються у працях Давидкова С.О. [4] та Богатирьової Є.М. [5], де податкове навантаження виступає ключовим індикатором результативності. Ці дослідження підтверджують необхідність комплексного моделювання макроекономічних ефектів будь-яких змін у податковому законодавстві. У контексті поточних викликів науковці визначають пріоритетні напрями модифікації системи. Робота Вавринчука А.П. [6] безпосередньо присвячена аналізу основних завдань реформування, піднімаючи питання про вибір між стратегічним курсом і ситуативним "ручним управлінням". Окрему актуальність набувають дослідження адаптації системи до екстремальних умов, зокрема модифікації в період воєнного стану (Греца В.Я.) [7], що вимагає пошуку балансу між фіскальною достатністю, стимулюванням економіки та соціальною справедливістю. Праця Аранчія В.І., Борисової І.С., Кошман Н.І. [8] аналізує розвиток податкових систем країн ЄС, виділяючи конкретні інструменти та принципи, придатні для адаптації в Україні.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Синтез аналізу свідчить, що, незважаючи на значний масив наукових праць, залишаються недостатньо дослідженими питання системного прогнозування наслідків реформ з урахуванням поведінкових реакцій економічних агентів. Більшість робіт зосереджена на історичному аналізі, оцінці поточного стану або описі окремих заходів, тоді як комплексне стратегічне моделювання, що інтегрує світовий досвід, мотиваційні фактори платників податків та макроекономічне прогнозування, потребує подальшого розвитку. Це обумовлює актуальність даного дослідження, спрямованого на заповнення існуючої наукової лакуни.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Основною метою статті є розробка концептуальних засад та практичних рекомендацій для стратегічного реформування податкової системи України на основі синтезу світового досвіду, аналізу поведінкових реакцій економічних агентів та прогнозування макроекономічних наслідків.

Для досягнення поставленої мети в статті вирішуються такі завдання:

проаналізувати ключові світові тенденції та успішні моделі податкових реформ (зокрема в країнах ЄС) з метою виокремлення принципів та конкретних інструментів, потенційно придатних для імплементації в Україні;

дослідити поведінкові аспекти та мотиваційні фактори українських платників податків та бізнесу для оцінки можливих реакцій на різні сценарії реформ та виявлення ризиків опору або ухилення;

сформулювати стратегічні напрями та пріоритети реформування вітчизняної податкової системи, що враховують потреби воєнного часу, завдання відбудови та довгострокового економічного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У процесі трансформації фінансової системи та модернізації фіскальної політики Україна стикається з комплексом проблем, що мають як внутрішню, так і зовнішню природу. Нестабільність економічної динаміки, тінізація доходів, надмірна концентрація бюджетотворюючих податків у невеликій кількості джерел, висока волатильність податкових надходжень та необхідність адаптації до умов воєнного часу формують запит на докорінне оновлення податкової системи. У цьому контексті особливої значущості набуває вивчення світового досвіду податкових реформ, який дозволяє не лише проаналізувати успішні моделі змін, але й оцінити можливість їхнього застосування в українських умовах.

Фіскальна політика більшості розвинених держав протягом останніх десятиліть зазнала суттєвих змін. Реформи були спрямовані на підвищення конкурентоспроможності податкових систем, покращення адміністрування, зміцнення податкової бази, зменшення рівня тінізації, стимулювання економічного розвитку та забезпечення рівноваги між фіскальною, регулюючою і соціальною функціями податків. Вивчення цього досвіду має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки дозволяє адаптувати апробовані моделі до українських реалій, враховуючи як потреби відновлення економіки, так і стратегічні орієнтири інтеграції в Європейський Союз.

Аналіз міжнародних практик (табл. 1) демонструє, що податкові реформи провідних економік світу мають низку спільних тенденцій. Передусім йдеться про поступове зменшення ролі податків на прибуток підприємств, модернізацію податків на працю, розширення податків на споживання, підвищення ролі майнового оподаткування, розвиток екологічних податків та цифровізацію адміністрування.

У країнах ОЕСР протягом останніх 30 років спостерігається чітка тенденція до зниження ставок податку на прибуток підприємств при одночасному розширенні бази оподаткування. Цей підхід отримав назву *base broadening — rate lowering*, тобто "розширення бази — зниження ставки". Наприклад, ставка податку на прибуток у Німеччині зменшилася з понад 50% у 1980-х роках до 30% у 2020-х. Подібні зміни відбулися в Канаді, Великій Британії, Японії та країнах Скандинавії. Мета таких реформ — підвищення інвестиційної привабливості, зменшення податкової конкуренції та нейтралізація стимулів до штучного переміщення прибутків у юрисдикції з низькими ставками [9].

Таблиця 1. Світовий досвід реформування податкових систем

Країна / група країн	Ключові напрями податкових реформ	Суть запроваджених змін	Результати та ефекти
Країни ОЕСР	Зниження ставок корпоративного податку та розширення бази	Скорочення пільг; принцип base broadening – rate lowering; удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням	Підвищення інвестиційної привабливості; мінімізація переміщення прибутків; зростання прозорості
ЄС (загальна модель)	Гармонізація ПДВ та боротьба з ухиленням	Уніфікація правил ПДВ; цифровізація адміністрування; обмеження пільг	Зменшення ПДВ-шахрайства; підвищення прозорості; стабільність надходжень
ЄС – корпоративне оподаткування	Протидія розмиванню податкової бази	Ініціативи BEPS; мінімальний глобальний податок 15%; обов'язкове звітування МНК	Обмеження агресивного планування; посилення контролю за ТНК
Країни Центральної та Східної Європи	Цифровізація адміністрування та оптимізація ставок	Електронні інвойси; онлайн-фіскалізація; розширення бази; підтримка інновацій	Скорочення тінізації; підвищення податкової дисципліни; зростання ПДВ-надходжень
Скандинавські країни	Прозорість та екологічні податки	Прогресивне оподаткування; високі ставки екоподатків; повна цифровізація доходів	Низький рівень ухилення; ефективні соціальні системи; стимулювання «зеленої» економіки
США, Канада, Велика Британія	Розвиток майнових податків	Сучасні кадастрові системи; значна роль податку на нерухомість	Висока фінансова автономія місцевих бюджетів; стійкість доходів
Японія, Південна Корея, Сінгапур	Підтримка інновацій	Податкові кредити для R&D; спеціальні економічні зони; електронні системи звітності	Стимулювання інновацій; зростання експорту; залучення інвестицій
Австралія та Нова Зеландія	Спрощення податкової системи	Уніфікація податкових правил; широка база GST; ризик-орієнтований контроль	Стабільність ПДВ-надходжень; мінімальний рівень ухилення
Швейцарія, Нідерланди, Ірландія	Сприятливе середовище для бізнесу	Пільги для стартапів; режими для інтелектуальної власності; знижені ставки	Залучення корпорацій; розвиток високотехнологічних секторів
Глобальні ініціативи	Міжнародна податкова координація	BEPS; автоматичний обмін інформацією; контроль транснаціональних операцій	Зменшення розмивання бази; прозорість фінансових потоків

Джерело: складено автором за даними [9—11].

У сфері оподаткування праці значна кількість країн реалізувала програми зі зниження податково-го навантаження на фонд оплати праці, особливо для низькодоходних груп населення. Наприклад, у Франції, Нідерландах та Швеції було запроваджено механізми податкових кредитів, спрямованих на стимулювання зайнятості та зниження неофіційної зайнятості. Ці країни довели ефективність підходу, за якого зменшення навантаження на низькі зарплати підвищує рівень зайнятості та знижує рівень тінізації ринку праці.

У сфері податків на споживання основний акцент робиться на уніфікації правил оподаткування, конкурентних ставках і мінімізації пільг. Європейська директива щодо ПДВ передбачає поступове зменшення кількості знижених ставок, що має забезпечити прозорість системи та стійкість бюджетів. У країнах ЄС середня ефективна ставка ПДВ перебуває на рівні 15—17%, що значно перевищує українські значення, характерні низьким рівнем адміністрування та значним тіншовим обігом.

Майнові податки, особливо на житлову та комерційну нерухомість, посідають значну роль у доходах місцевих бюджетів країн Заходу. У США частка майнових податків у структурі доходів місцевих бюджетів перевищує 35%, у Великій Британії — 30%, у Канаді — 28%. На відміну від України, ці податки виконують не лише фіскальну, але й регулюючу функцію, стимулюючи раціональне використання земельних ресурсів та нерухомості.

Важливим напрямом є також розвиток екологічних податків. У Швеції, Данії, Фінляндії та Австрії екологічні податки становлять вагомий частину доходів бюджету та виконують важливу поведінкову функцію, спрямовану на зменшення викидів CO₂, розвиток "зеленої" енергетики та стимулювання екологічних інновацій.

Європейський Союз має комплексну систему норм, що визначають підходи до організації податкової системи, ушляхетнюючи інтеграцію та гармонізацію фіскальних режимів. ЄС не встановлює прямих ставок основних

податків, але визначає рамкові директиви щодо ПДВ, акцизів, корпоративного оподаткування, трансфертного ціноутворення та правил боротьби з ухиленням [10, 11].

Ключовими елементами податкових реформ у ЄС є [11]:

1. Гармонізація ПДВ. ПДВ є основним джерелом доходів держав-членів, і реформування спрямоване на усунення подвійного оподаткування, вирівнювання ставок та мінімізацію пільг. Більшість країн мають стандартні ставки 19—23% і застосовують обмежену кількість знижених ставок відповідно до вимог директив.

2. Реформи корпоративного оподаткування. ЄС реалізував низку ініціатив щодо уникнення розмивання бази та переміщення прибутків (BEPS), введення мінімального глобального податку на рівні 15%, розширення обов'язків з розкриття інформації про діяльність міжнародних груп компаній.

3. Децентралізація податкових надходжень. Країни ЄС активно використовують майнові податки як джерело місцевих доходів. Це сприяє підвищенню фінансової автономії муніципалітетів.

4. Створення сприятливого податкового середовища для інновацій. У Нідерландах, Франції, Ірландії запроваджено податкові стимули для IT-компаній, стартапів, інноваційних підприємств та R&D-активностей.

5. Оподаткування цифрової економіки. ЄС працює над запровадженням цифрових податків, які б забезпечили справедливе оподаткування діяльності великих технологічних компаній.

Досвід ЄС є особливо важливим для України з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку, обов'язок гармонізації податкового законодавства та необхідність виконання критеріїв членства.

Азійські країни демонструють високі темпи економічного зростання завдяки активному використанню податкових стимулів для інновацій, експорту та технологічного розвитку [9—8]. Зокрема:

1. Податкові кредити на наукові дослідження та розробки. Сінгапур і Японія пропонують підвищені коефіцієнти списання витрат на R&D, що значно стимулює компанії інвестувати у нові технології.

2. Стимули для експортоорієнтованих виробництв. Південна Корея запровадила знижені ставки для підприємств, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю.

3. Режими спеціальних економічних зон. Вони формують податково сприятливі умови для залучення іноземних інвесторів.

4. Акцент на цифровізації адміністрування. Електронні інвойси, автоматичне співставлення даних та ризик-орієнтована перевірка зменшили тінізацію до мінімального рівня.

Досвід цих країн може бути корисним для України у контексті стимулювання інноваційних галузей, інтеграції у глобальні ланцюги виробництва та цифровізації податкових процесів.

Надалі більш детально розберемо кожний напрям вдосконалення податкової системи України на базі світового досвіду.

Удосконалення ПДВ та боротьба з шахрайством. На основі досвіду ЄС, Польщі та Сінгапуру Україні доцільно розвивати систему електронних інвойсів, удосконалювати ризик-орієнтовану модель адміністрування,

зменшувати перелік пільг та спеціальних режимів, гармонізувати правила ПДВ відповідно до європейських директив.

Диверсифікація податкової бази. Поширені в ЄС і Північній Америці майнові податки повинні посісти вагоміше місце у доходах місцевих бюджетів України. Для цього необхідним є завершення земельної та кадастрової реформи, запровадження сучасної системи оцінки нерухомості, вдосконалення адміністрування місцевих податків.

Зниження податкового тиску на працю. Досвід країн ОЕСР демонструє, що зменшення податкового навантаження на низькі доходи сприяє детінізації та зростанню зайнятості. Для України актуальними є поступове зниження навантаження на фонд оплати праці, модернізація ЄСВ, розвиток податкових кредитів для окремих груп.

Реформування корпоративного оподаткування. Для реформування корпоративного оподаткування Україна може використати мінімізацію податкових різниць, підвищення прозорості трансфертного ціноутворення, стимулювання реінвестованого прибутку (модель Латвії та Естонії).

Підтримка інновацій. Запровадження податкових кредитів і пільг для R&D, технологічних стартапів, експортних виробництв — напрям, який успішно працює у Японії, Південній Кореї та Сінгапурі.

Розвиток екологічного оподаткування. Важливість "зелених" податків зростає в усьому світі. Для України це може бути податок на CO₂, підвищення ставок за забруднення, стимулювання "зеленої" енергетики.

Цифровізація податкового адміністрування. Україна має сильні позиції у цифровізації, тому адаптація моделей Сінгапуру, Південної Кореї та Скандинавських країн є перспективною.

Незважаючи на значний потенціал запозичення світового досвіду, його повне копіювання є неможливим. Існують об'єктивні обмеження, зокрема, війна та невизначеність безпекової ситуації, низький рівень довіри до податкових органів, обмежені ресурси держави, значний тіньовий сектор, відмінності у структурі економіки та дисбаланси у регіональному розвитку. Тому адаптація міжнародного досвіду має ґрунтуватися на комплексному аналізі українських реалій.

Аналіз світового досвіду демонструє набір технічних інструментів та політичних рішень. Однак їх успішна імплементація в Україні безпосередньо залежить від того, як ці інструменти будуть сприйняті та на яку поведінкову реакцію розраховувати. Міжнародні практики мають бути відібрані через призму специфічних мотивацій, установок та економічних умов українських платників податків та бізнесу.

Поведінка платників податків формується під впливом комплексу економічних, психологічних та інституційних чинників. Ігнорування цих аспектів призводить до прийняття суб'єктами ірраціональних, з точки зору класичної теорії, рішень, що виражається у зростанні тенденцій до ухилення чи уникнення оподаткування.

Ключовим мотиваційним фактором є сприйняття податків як надмірних та несправедливих. В Україні це посилюється структурою бюджетних доходів, де переважають непрямі податки, які рівномірно лягають на всіх платників, незалежно від їхніх доходів. Для бізнесу,

особливо мікропідприємств та ФОП, високе навантаження у вигляді єдиного соціального внеску (ЄСВ) та податків на фонд оплати праці є основним стимулом до виходу в "тінь" або використання агресивного планування. Будь-яка реформа, яка не зменшить це відчуття непомірного тягаря, зустрінє психологічний опір та сприйматиметься як загроза виживанню.

Мотивація до сплати податків тісно пов'язана з довірою до того, що кошти використовуються ефективно та чесно. Низька якість державних послуг, корупція та неефективність судової системи підривають соціальні норми відповідальності. Бізнес, особливо великий, висловлює серйозні побоювання, що зниження ставок у радикальних реформах (наприклад, моделі "10-10-10") може бути компенсовано посиленням "пресингу" та каральних функцій фіскальних органів. Таким чином, мотивація до легалізації через зниження ставок може бути зведена нанівель страхом перед свавіллям.

Часті зміни податкового законодавства, нагромадження пільг і винятків для окремих категорій, бюрократична складність звітності створюють високі транзакційні витрати на дотримання вимог (compliance costs). Це сприяє вибору спрощених режимів оподаткування не лише через низькі ставки, а й через мінімізацію адміністративного тягаря. Спроби ліквідувати ці режими (як, наприклад, пропозиція запровадити ПДВ для платників єдиного податку) сприймаються мікробізнесом як пряма загроза існуванню, оскільки витрати на ведення складного обліку часто перевищують маржинальний прибуток.

Значна частина українських ФОП та мікропідприємств не є підприємцями в класичному розумінні, спрямованими на масштабування. Це часто самозайняті особи або підприємці "для виживання", які забезпечують базові потреби через роздрібну торгівлю чи надання послуг. Їхній основний мотив — економічна безпека, а не оптимізація податків. Вони несуть повну персональну відповідальність, не мають соціальних гарантій (оплачуваних відпусток, лікарняних), а їхній дохід нестабільний. Для цієї категорії будь-яке ускладнення податкових процедур або суттєве підвищення навантаження є критичним ризиком, що може призвести не до легалізації, а до простоювання бізнесу.

Отже, синтез світового досвіду та оцінка поведінкових факторів створюють основу для формування стратегічних пріоритетів реформи, що мають бути прагматичними, послідовними та орієнтованими на довгостроковий розвиток в умовах поточної кризи.

Переосмислення податкової системи України у відповідності до викликів воєнного стану, завдань відбудови та потреб довгострокового зростання вимагає чіткої стратегічної послідовності, що враховує часові горизонти та пріоритетні цілі.

У близькостроковій перспективі найважливішим завданням є забезпечення фіскальної стабільності та підтримка життєздатності бізнесу в умовах кризи. Це передбачає не введення нових фіскальних тягарів, а оптимізацію адміністрування ключових доходів державного бюджету, таких як податок на додану вартість та акцизи, з одночасним збереженням спрощеної системи оподаткування для мікропідприємств як важливого буфера соціальної стійкості. Паралельно має відбува-

тися максимальна цифровізація податкових процедур та впровадження автоматичних механізмів надання пільг для постраждалих регіонів, що дозволить знизити адміністративне навантаження та мінімізувати корупційні ризики.

У середньостроковому горизонті, спрямованому на запуск механізмів відбудови, фокус має зміститися на структурні зміни, що стимулюють інвестиції. Інструментами цього повинні стати таргетировані податкові пільги, такі як інвестиційний податковий кредит або прискорена амортизація для проектів у сфері відновлення інфраструктури, зеленій енергетики та високих технологій. Одночасно необхідно розпочати процес поступової гармонізації національного законодавства з податковими директивами Європейського Союзу, особливо щодо акцизів, екологічних платежів та оподаткування цифрової економіки, що є критичним чинником для залучення іноземних інвестицій. Для посилення сприйняття справедливості системи доцільно впровадити прогресивне оподаткування великих пасивних доходів та розширити фіскальну автономію органів місцевого самоврядування, надавши їм реальні можливості формувати власні бюджети.

Довгострокова стратегічна мета полягає в фундаментальній модернізації системи задля сталого економічного розвитку. Це передбачає проведення комплексного спрощення архітектури податків шляхом поєднання широкої бази оподаткування з конкурентними ставками, що сприятиме де-тінізації економіки. Система має еволюціонувати у бік більшої орієнтації на оподаткування майна, капіталізованих доходів та екологічних зовнішніх ефектів, а не праці та легальної підприємницької активності. Незмінною основою всіх етапів реформування має залишатися принцип незворотності, правової стабільності та абсолютної прозорості змін. Реалізація такого багаторівневого підходу, супроводжуваного постійним суспільним діалогом, дозволить перетворити податкову систему з інструменту фіскальної екстракції на потужну основу нового соціального договору та довгострокового економічного зростання.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений аналіз дозволяє сформулювати ключові висновки для успішної податкової трансформації в Україні.

Успіх реформи неможливий без інтеграції трьох складових: критичного засвоєння світового досвіду (унікальні механізми, такі як інвестиційні кредити чи екологічні податки, потребують адаптації), глибокого врахування поведінкових реакцій (недовіра та страх перед свавіллям є сильнішими мотиваторами, ніж ставки), та чітких стратегічних пріоритетів (від стабілізації через відбудову до модернізації). Реформа має бути не набором розрізнених змін, а єдиним процесом, де кожен етап (від мораторію на нові податки до впровадження прогресивного оподаткування капіталу) логічно впливає з попереднього та готує основу для наступного.

Головним обмеженням реформи є не технічна складність, а історичний дефіцит довіри між державою та економічними агентами. Тому її ядром має стати по-

будова нового соціального договору. Це досягається не лише зміною законів, але й радикальною трансформацією інституцій: переорієнтацією податкової служби з контролюючого органу на сервісного провайдера, введенням обов'язкового публічного аналізу впливу будь-яких змін та створенням постійних майданчиків для відкритого діалогу з бізнесом і громадськістю.

Стратегія впровадження має включати не менш продуману комунікаційну політику. Честне та прозоре повідомлення про цілі, тимчасові труднощі та очікувані вигоди для різних груп (від ФОП до великих інвесторів) дозволить перетворити потенційний опір на конструктивну участь. Це знизить ризики суспільної напруги та економічного шоку.

Таким чином, перспектива реформування податкової системи України полягає не в механічному запозиченні зарубіжних моделей, а в створенні власної, органічної системи, яка поєднує ефективність, справедливість та стимули для зростання. Кінцева мета — перетворити податок з сприйняття як тягаря на інвестицію у відновлення, безпечну та процвітаючу державу. Ця трансформація є не тільки економічною необхідністю, але й фундаментом для нового соціального контракту в пост воєнній Україні.

Література:

- Адамов Д.В. Сутність та значення податкового механізму у розбудові теорії державного управління. Мenedжер. 2015. № 1 (69). С. 149—155.
- Бойко О. Я. Еволюція податкової системи України. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2. С. 241—247.
- Горобінська І.В., Кривошеєва Т.О. Вплив оподаткування на інвестиції та економічне зростання в Україні. Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2010. Вип. 7. С. 258—261.
- Давидков С.О. До питань оцінювання ефективності податкової політики. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2015. № 1 (82). С. 153—158.
- Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні. Економічний простір. 2014. № 84. С. 110—121.
- Вавринчук А.П. Реформування податкової системи в Україні: основні напрями та завдання. Реформування податкової системи: стратегічний поступ чи ручне управління? Науково-практичний семінар, 17 травня 2022 р., м. Львів; за ред. Сич О.А., Львів 2022, ЛНУ. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/seminar-PS-2022-1.pdf>
- Греца В.Я. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Том 2 № 78. С. 24—31.
- Аранчій В. І., Борисова І. С., Кошман Н. І. Розвиток податкових систем країн Європейського Союзу — досвід для України. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 2 (11). С. 8—14.
- Enache C. Analyzing Recent Tax Trends Among EU Countries: Tax Foundation. 2024. URL: <https://taxfoundation.org/eu-tax-trends-eu-tax-reforms/>

10. Глущенко О. В., Швайко М. Л., Дячек О. Ю., Косенко В. В., Стеценко Т. В. Моделювання податкового дизайну: вплив діджиталізації на архітектуру публічних фінансів. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 16. С. 59—65.

11. Фаренюк Н.В. Податкова політика зарубіжних країн: навч. посібник. Київ, 2025. 128 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/PODATKOVA-POLITYKA.2025.FARENYUK-szhatyy.pdf

References:

- Adamov, D.V. (2015), "The Essence and Significance of the Tax Mechanism in the Development of Public Administration Theory", *Menedzher*. vol. 1 (69), pp. 149—155
- Boiko, O. Ya. (2017), "Evolution of the tax system of Ukraine", *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, pp. 241—247.
- Horobinska, I.V., Kryvosheieva, T.O. (2010), "The impact of taxation on investment and economic growth in Ukraine", *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohystyka. Tekhnichna seriya*, vol. 7, pp. 258—261.
- Davydkov, S.O. (2015), "On the issues of assessing the effectiveness of tax policy", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 1 (82), pp. 153—158.
- Bohatyrova, Ye. M. (2014), "Tax burden as an indicator of the effectiveness of tax reforms in Ukraine", *Ekonomichniy prostir*, vol. 84, pp. 110—121.
- Vavrynychuk, A.P. (2022), "Tax system reform in Ukraine: main directions and asks", *Reformuvannia podatkovoi systemy: stratehichnyy postup chy ruchne upravlinnia? Naukovo-praktychnyi seminar [Tax system reform: strategic progress or manual management? Scientific and practical seminar]*, Lviv, Ukraine, available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/seminar-PS-2022-1.pdf> (Accessed 25 Jan 2026).
- Hretsa, V.Ia. (2023), "Modification of the tax system under martial law", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, vol. 2, no. 78, pp. 24—31.
- Aranchii, V. I., Borysova, I. S., Koshman, N. I. (2015), "The development of tax systems in European Union countries is an experience for Ukraine", *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 2 (11), pp. 8—14.
- Enache, C. (2024), "Analyzing Recent Tax Trends Among EU Countries", *Tax Foundation*, available at: <https://taxfoundation.org/eu-tax-trends-eu-tax-reforms/> (Accessed 25 Jan 2026).
- Hlushchenko, O. V., Shvaiko, M. L., Diachek, O. Yu., Kosenko, V. V., Stetsenko, T. V. (2024), "Tax design modeling: the impact of digitalization on the architecture of public finances", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 16, pp. 59—65.
- Fareniuk, N.V. (2025), *Podatkova polityka zarubizhnykh krain [Tax policy of foreign countries]*, Kyiv, Ukraine, available at: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/PODATKOVA-POLITYKA.2025.FARENYUK-szhatyy.pdf (Accessed 25 Jan 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 05.02.26

Процеженовано / Revised: 10.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.02.26